

Stefan Parnicki-Pudełko, Andrzej Biernacki, Stefania Waligóra, Maria Musielak, Aleksander Grygorowicz

---

Novae

Informator Archeologiczny : badania 18, 195-196

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

A L G I E R I A

KONSTANTYNA
Pałac Beja El Hadżdż Ahmada

PP Pracownie Konserwacji Zabytków
Oddział w Krakowie
Kierownictwo Kontraktu w Konstantynie

Badania prowadził mgr Eligiusz Dworaczyński. Finansowało Ministerstwo Kultury Algierii w ramach kosztów kontraktu na sporządzenie projektu restauracji obiektu. Pierwszy sezon badań. Stanowisko wielowarstwowe od III do XIX wieku.

Badania archeologiczne na terenie pałacu beja El Hadżdż Ahmada z pierwszej połowy XIX wieku, prowadzone przy okazji pełnienia nadzoru prac ziemnych, zaplanowanych pod kątem potrzeb dla rozpoznania konstrukcyjnego i architektonicznego. Obecność archeologa przy tych pracach była rezultatem starań kierownika kontraktu oraz Oddziału PP PKZ w Krakowie, w myśl stosowanego systemu badań kompleksowych obiektów architektury, jako że zarówno wieloczołowa struktura pałacu powstałego z fragmentów wcześniejszej zabudowy oraz usytuowanie na obszarze miasta antycznego stanowiły potencjalną możliwość uchwycenia i określenia ciągłości osadnictwa.

Od 12 lipca do 23 sierpnia 1984 roku wykonano sześć wykopów sondażowych, z czego trzy w piwnicach, dwa w patio i jeden na terenie Dużego Ogrodu przy ścianie kiosku beja. Rezultatem prac było uzyskanie informacji na temat posadowienia murów pałacu, charakterystyki gruntu i układu nawarstwień w ich otoczeniu oraz dokonanie odkryć o istotnym znaczeniu dla poznania historii tej części miasta.

W wykopie 2/84, założonym przy filarze pomieszczenia piwnicznego 01/16, na głębokości 110 cm od posadzki odkryto grób w postaci skrzyni z prostokątnych bloków (nr 2/84-1) zorientowaną wzdłuż osi wschód-zachód. W trakcie poszerzania wykopu w kierunku zachodnim w celu odsłonięcia całego obiektu, na głębokości 50 cm odkryto drugą skrzynię grobową (2/84-2) ustawioną prostopadłe do pierwszej i przylegającą do reliktu muru kamiennego o charakterystycznym wątku rzymskim. Eksploatacja ćwiartki wykopu od strony północnej dostarczyła dalszych informacji. Odkryto tutaj skrzynię grobową z pochówkiem dziecka na głębokości około 100 cm, ułożoną wzdłuż osi wschód-zachód (2/84-3). Zajmowała ona ciasne miejsce pomiędzy grobem pierwszym a innym fragmentem muru biegnącego prostopadłe do wspomnianego wyżej. Kolejną skrzynię grobową (2/84-4) odkryto fragmentarycznie w południowo-wschodnim narożniku wykopu.

Z analizy stratygrafii poziomej i pionowej oraz materiału ruchomego można wnosić, że odkryte na obszarze 9 m² elementy stanowią część grobowca o konstrukcji naziemnej, którego mury wykonano z sześciobocznych bloków wapiennych ułożonych słupowo w odległości około 80 cm oraz drobnych ciosów uzupełniających przestrzeń pomiędzy nimi. Wewnątrz grobowca znajdują się pochówki szkieletowe ułożone w jednym lub dwóch rzędach zorientowane wschód-zachód. Pochówek 2/84-2 jest relatywnie późniejszy i wstawiony w wolne miejsce pomiędzy rzędem starszych skrzyń a ścianą grobowca. Dotychczas wyeksplorowano jedynie część zawartości skrzyni grobowej 2/84-1. W towarzystwie słabo zachowanej górnej połowy szkieletu nie znaleziono żadnego wyposażenia. Na podstawie analizy konstrukcji grobowca i pochówków oraz ruchomego materiału zabytkowego z nawarstwień kulturowych można wstępnie datować znalezisko na III-IV wiek n.e. Grobowiec znajduje się najpóźniej na terenie metropolii Konstantyny (lub jeszcze Cirty), usytuowanej na niższym poziomie w stosunku do miasta od strony północno-zachodniej.

Równie ciekawie przedstawia się odkrycie wykopów nałożonych na zniszczone mury grobowca, zawierających fragmenty a nawet całe naczyń w towarzystwie apalenizny. Prawdopodobnie pochodzą one z czasów penetracji wandalackiej lub okresu berberskiego. W pozostałych wykopach sondażowych odkryto cysternę sprzed budowy pałacu, bruki i relikty zabudowań antycznych, na które nałożyły się nawarstwienia i budowle islamskie.

Wśród materiału zabytkowego dominują fragmenty naczyń i lampek glinianych z okresu cesarstwa, ale występują również zabytki starsze z czasów fenickich.

Badania będą kontynuowane.

B U Ł G A R I A

NOVAE

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Badania prowadził prof. dr Stefan Parnicki-Pudełko (autor komunikatu). Ponadto w ekspedycji uczestniczyli: dr Andrzej Biernacki, mgr Stefania Walińska, mgr Maria Musielak. Przez 9 dni także doc. dr hab. inż. Aleksander Grygorowicz. Finansowało Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz UAM. Dwudziesty piąty sezon badań polsko-bułgarskich. Rzymska twierdza legiońska i wczesnobizantyjskie miasto nad dolnym Dunajem (I-VII w. n.e.).

Sezon wykopaliskowy trwa od 25 lipca do 8 września. Prace wykopaliskowe kontynuowano po zachodniej stronie forum, głównie w obrębie kompleksu architektonicznego wczesnochrześcijańskiej bazyliki biskupiej wzniesionej prawdopodobnie w V w. nad ruinami zniszczonych uprzednio budowli konstantynury Legionu I Italskiego (v. FA, Badania 1982, s. 311). Odsłonięto dalsze partie zniszczonych przeważnie aż do fundamentów kamiennych murów szerokiego na około 54 m narteksu, co

umożliwiło ustalenie dokładniej niż uprzednio jego rzutu poziomego w dwóch okresach budowy. W drugim okresie (VI w.) pogłębiono narteks o około 1 m budując nowy mur fasadowy kościoła. Przebudowa narteksu łączyła się chronologicznie z przebudową głównego korpusu tej największej spośród kilkudziesięciu dotychczas znanych wczesnochrześcijańskich bazylik w Bułgarii. Po zewnętrznej północno-wschodniej stronie naosu odkryto całkowicie pozostałości pomieszczenia, z którego wiodło wejście do ołtarzowej części bazyliki. Było ono organicznie związane z naosem i być może pełniło funkcję diakonikonu. W jego sąsiedztwie odkryto należące do łaźni legionowych półkoliste baseny kąpielowe wraz z częściowo odkrytym w r. 1982 wielkim praefurnium. Ponieważ potężne mury praefurnium i basenów przy obecnym jeszcze stanie zachowania wznoszą się ponad poziom posadzki bazyliki, należy przypuszczać, że ów antyczny obiekt wykorzystywany był również w czasach wczesnobyzantyjskich, lecz dla nieznanymi, przynajmniej na razie, celów. Nie jest wykluczona, że częścią tych legionowych term były antyczne pomieszczenia odkryte pod główną nawą bazyliki, a fragmentaryczne też pod nawą południową. Największe z odkrytych częściowo trzech pomieszczeń o wymiarach 9 x 5 m ma dobrze zachowaną posadzkę z płyt ceramicznych. Na niektórych płytach odcisnięte są stemple Legionu I Italskiego. Posadzka drugiego pomieszczenia bezpośrednio sąsiadującego z pierwszym leży o prawie 1 m od poziomu posadzki ze stemplami warsztatu legionowego. Najprawdopodobniej pod nią znajduje się piwnica hipokaustyczna. Przy odkrywaniu antycznych pomieszczeń pod bazyliką znaleziono kilkanaście monet brązowych, a między innymi też fragmenty marmurowego wyposażenia bazyliki porzucone do jam kopanych po zniszczeniu kościoła zapewne przez średniowiecznych poszukiwaczy skarbów.

Badania będą kontynuowane w 1986 r. przez ekspedycję UAM.

C Y P R

KATO (NEA) PAPHOS

Polska Stacja Archeologów Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Badania prowadzili: doc. dr hab. Wiktor Andrzej Daszewski - kierownik wykopalisk, prof. dr hab. Zofia Sztetyńska (Instytut Archeologii UW), Ewdoksia Papuci (Instytut Archeologii UJ) - archeolog, doc. dr hab. Zbigniew Borzkowski (Instytut Archeologii UW) - epigrafik, dr inż. Stanisław Medeksa - architekt, Jacek Kucy - fotograf.
Dziewiętnasty sezon badań
(01.10.1984 - 09.11.1984 r.). Pałac północny, rzymski.

Kontynuowano odsłanianie północno-wschodniego pałacu położonego na obzazrze Maloutena w zachodniej części półwyspu pafijskiego. Prace koncentrowały się w skrzydle północnym i zachodnim, gdzie odkryto szereg pomieszczeń o różnym przeznaczeniu.

W skrzydle północnym odsłonięto kompleks basenów, cystern oraz pomieszczeń o posadzkach wodoodpornej. Cały zespół ma charakter dużego warsztatu rzemieślniczego. W skrzydle zachodnim, w odkrytych pomieszczeniach szczególnie interesujące jest pomieszczenie podzielne, które przykryte było sklepieniem kolebkowym. Inne zawierało dużą liczbę dobrze zachowanych północno-wschodnich i wczesnobyzantyjskich amfor.

Wykopaliska we wschodnim skrzydle pałacu odsłoniły wschodni portyk perystylu, położonego centralnie w stosunku do całości założenia. Portyk miał 45 m długości i był zdobiony mozaikami geometrycznymi, których większość się zachowała.

Kontynuowano również prace w bezpośrednim sąsiedztwie wschodniej fasady pałacu. W poprzednim roku odkryto tu kompleks wspaniałych mozaik z przedstawieniami figuralnymi. Przeprowadzono trzy sondáže, dzięki którym rozpoznano dalsze pomieszczenia, w tym dwa zdobione mozaikami geometrycznymi. Znaleziono wiele fragmentów malowideł ściennych, niektóre z nich noszą ślady przedstawień figuralnych.

Pozostałościom architektonicznym towarzyszyły liczne znaleziska ceramiki, lampek oliwnych, terakot i monet.

I R A K

ESKI MOSUL
Tell Raffaan i Tell Rijim

Uniwersytet Warszawski
Instytut Archeologii

Badania prowadzili: prof. dr hab. Waldemar Chmielewski - kierownik wykopalisk, dr Piotr Bieliński - kierownik wykopalisk podczas nieobecności prof. Chmielewskiego, dr Ryszard F. Mazurowski, mgr Andrzej Reiche (Muzeum Narodowe w Warszawie). Pierwszy sezon badań. Prace prowadzone w ramach Eski Mosul Dam Project obejmowały wykopaliska na stanowiskach Tell Raffaan i Tell Rijim oraz badania geomorfologiczne i powierzchniowe w okolicach Tell Raffaan.

1. Tell Raffaan

We wschodniej części tellu otwarto cztery wykopy o łącznej powierzchni 64 m². Na głębokości 40 cm przy krawędzi tellu natomiast 80 cm bliżej jego środka stwierdzono obecność warstwy kulturowej, której miąższość wynosiła 30-40 cm. Znaleziono ślady zachowanej ceramiki datowanej na